

Utdrag fra
Leopold von Buchs
Resa igenom Norrige
åren 1806, 1807 og 1808.

Klöven på Senjen, den 29 Juni.

Vi foro om natten längre fram i sundet emellan gröna, buskklädda kullar, på ena sidan *Senjen* på den andra fasta landet, och emot kl. 6 om morgonen lade vi an vid den sköna handelsplatsen *Klöwen*. *Senjen* är väl här något klippig, men icke hög. Jag steg opp på de närmaste bergen öfver stora snömassor, hvaruti de lågo nästan helt och hållit inbäddade. Dessa kullar hade endast 650 fots höjd; och likväl voro de nästan de högsta i hela vida omkretsen. Deruti skiljer sig den nordliga hälften af denna stora ö ganska mycket ifrån den sydliga. På denna äro endast små höjder och alldeles inga utmärkta spetsar, men åt norra sidan uppresa sig verkliga Alp Colonner. De små fjellen omkring *Klöwen* äro dock temmeligen branta och vid slutningarne betäckta med skog af björkar och granar; men granarne förlora synbarligen i växt, emot höjden, och på spetsen äro de icke öfver 10 till 15 fot höga med slokande grenar och kala toppar. De äro ganska nära sin gräns, och knappt skulle man här kunna sätta dem högre än 600 fot; det är visserligen något mindre an vid *Lödingen*, men likväl icke så mycket, att det redan skulle kunna yttra något märkligt inflytande på vegetationen i dalarne.

Gysund emellan *Senjen* och fasta ländet är den enda väg, hvarigenom *Tromsöe* och *Finmarcken* före-

nas med de sydliga trakterna; ty att omsegla *Senjen* på hafsidan blefve ganska vidlöftigt, onyttigt och farligt. Derföre är också dette sund alltid ganska lifligt och äfven *Klöwen*, hvarest alla fartyg och båtar måste fara helt nära förbi. Om vintern, sade man oss, såge man här emot 300 båtar fara igenom till *Lofodden*. Detta utgör 14 til 15,000 människor och ger ett ungefärligt begrepp om mängden af de Nordländare, som besöka *Lofoddens* fiskställen.

Lenvig, d. 30 Juni.

Sundet är å ömse sidor endast omgifvit åf kullar, och *Gräsholm*, ett rundt främskjutande Cap, är till och med en fullkomlig slätt och tätt beväxt med björkar och alar. Vid foten af kullarne, och der sundet har minsta bredden, ligger *Gebostad*, en handelsplats och värdshus tillika. Här simma årligen 300 rehnar öfwer från fasta landet, för att öfver sommaren beta på *Senjens* alper. *Senjen* kan icke föda dem hela vintern igenom; derföre tåga de så kallad *Finnarne* öfver till Sverige emot vintern. Men dessa menniskor äro ett dåligt ock uselt folk; rehnarne föda dem knappast och skydda dem icke alltid emot hungern. Och likväl, blott de hafva några hudar, horn eller ostar att föryttra, gå de genast och suppa opp det på krogen. Hos köpmän och på värdshus bör man derföre icke söka upp dessa menniskor, om man vill studera deras seder, vanor och böjelser. Ty här kunde man lätteligen blifva förförd att anse *Norrmännens* omdöme om *Finnarne* icke alldeles ögrundadt. *De äro utskum till menniskor*, sade oss en här bofast *Norrman*, då trenne *Finnar* komme raglande emot oss vid *Gebostad*. — Det

är otroligt, med hvilket förakt Norrmännen behandla dem. De tillåta dem knappast att sätta en fot inom deras hus och undvika med yttersta sorgfällighet att hafva med dem något att göra. *Jag aktar honom icke mera än en Finne*, var redan i Helgeland ett uttryck af det djupaste förakt, och ofta hafva vi fått höra, att en *Finne icke vore värd mera än en hund*. Närgränsande nationer äro alltid afundsjuka och fiendtliga emot hvarandra. Norrmannen rosar sina förmåner framför Svensken; denne däremot anser sig vida öfverlägsen, och långt bättre än Ryssen. Polackar, Ryssar och Tyskar göra på samma sätt. Hvar och en nation anser sig alltid bättre än den andra; men aldrig går föraktet för ett fremmande folk så långt, att man endast hos sig vill finna människor och anse de öfriga som varelses af lägre art; ty dessa nationer hafva varit i krig med hvarandra, och ofta den ena besegrat den andra. Lapparne dereimot hafva aldrig förmått ätt emotstå Norrmännens anfall. Icke det minsta försök till motvärn har lyckats dem; också är det sällsynt, att hos detta folk finna det minsta spår till omtänka att försvara sig. Derrifrån Norrmännens vedervilja att ens anse dem för människor, och visserligen, ville man göra sig någon möda att bevisa dem, det Lapparne aldrig varit människor, de skulle tvifvelsutan sätta tro dertill. Ett olyckligt folk, ännu mer under sådana beherrskare!

På fyra timmar foro vi öfver sundet ifrån *Gebostad* till *Lenvig* och blefvo här med vänlighet emottagne af presten, herr Heyberg. Utsigten af *Senjens* berg blef allt större och högre; och då vi upp-

nått *Lenvig*, liknade anblicken af *Medfjords* och *Oyfjords* bergtinnar, midt emot sundet en utsigt från höga *Alpdalar* på långt framskjutande bergspetsar, ifrån *Lugnetz's* dalhöjder på *Hinterrhens* berg-kolosser. Så äro icke de berg beskaffade, som ligga i granskapet af *Lenvig*. *Senjens* berg sträcker sig högt öfver snögränsen; *Levigs* berg deremot lemna val trädregionen, men stiga knappt några hundra fot högre och kanske föga öfver 16 till 1800 fot.

Levigs prestegieldt är ganska vidsträckt. Ifrån ena sidan sträcker det sig öfver en stor del af *Senjen* och emellan *Senjen* och *Hvalöe* ända ut i hafvet; ty *Hellesöe*, en af de yttersta öarne, är ett annex till *Lenvig*. Ifrån andra sidan gå gränssorna opp efter fjärdarne och ända till Sverige. Likväl lefde här 1801 icke mera än 1,350 människor; ibland dem 8 lappfamiljer.

Denna folkmängd har sedermera icke tilltagit vid kusterna, och herr HEYBERG till och med fruktar, att detta år skall ansenligen nedsätta densamma. Folket har ifrån Lofodden fört med sig en genom den elaka väderleken alstrad farsot, som lägger många människor i grafven. Dessutom den långa vintern; all boskap har på de flesta gårdarne stupat af brist på foder, och människorna dö af armod och nöd. Snön hade ännu icke lemnat åkrar och ängar. Och under sjelfva sommaren måste man söka foder för boskapen. Visserligen föll också den mesta snön i *Senjens* fögderi och *Tromsöe* och oupphörligen ifrån juhl till April. I *Gebostad* ville man derföre påstå, att snön hade legat 20 fot djupt; i *Lenvig* likväl högst 12 fot. Också det är redan ett extrem; ty i de högsta Norrska dalar faller icke mera, och

vid *Bergens* kuster har man aldrig sett mera än 4 fot snö, äfven vid de inre fjärdarne *).

Men om ock befolkningen och välståndet vid hafvet förminskas genom sådana oföretsedda, men lyckligtvis, öfvergående olyckor, så öppna sig deremot på denna ort bättre, man kunde nästan säga, lysande utsigter. Ty här, och endast här, i dessa vidt aflägsna trakter, under 69:de gradens bredd, har det lyckats ätt grundlägga nya colonier; och detta genom en enda mans ifver och ihärdighet. Fogeden HOLMBOE i *Tromsöe* hade redan sedan lång tid tillbaka förvärfvat sig en väl förtjent namnkunnighet genom sina ekonomisk kunskaper och genom deras lyckliga användande på åtskilliga orter i denna provins. Honom hade icke undfallit, huru högst möjligt det vore, att begagna de stora skogarne i den inre delen af den vidlyftiga *Malanger-fjorden*, och sedan långliga tider har icke allenast den sköna skogen utan äfven den fruktbärande jordmonen förgäves uppmanat dertill. Hans plan att begagna skogen till bräder och bjelkar för utförseln såsom i den sydliga delen af landet, lyckades väl icke, oaktadt den mäktige kammarherren BERNDT ANCKER I *Christiania* dervid understödde honom; ty man fruktade med skäl Nordland icke skulle kunna tåla en sådan utförsel: hvarföre också redan äldre förordningar hade förklarat sig deremot. Men mycket bättre lyckades det den verksamme mannen, att genom lantbrukets upphjelpande öka ortens af-

*) Såsom den kunnige presten NIELS HERZBERG i *Kinsevig* försäkrar, som är född vid dessa kuster, och sedan; lång tid tillbaka gjort meteorologien till sitt studium.

kastning. År 1796 uppkommo verkligen flere familjer ifrån söder, större delen ifrån *Guldbrandsdalen*. Till stor lycka för den nya anläggningen, hade Nordländerne vägrat att lemna sina ofruktbara kuster. De ankomne fremlingarne kände endast åkerbruket. Sjömannalifvet kunde icke så lätt förföra dem; de hade först måst lära sig de första handgreppen, såsom nyfödda barn; de hade äfven bort förvarfva det mod, som trotsar Nordlands vågor. Men nu fördes de in i den rymliga dalen igenom hviden den stora, *Monsenelfven* störtar i fjärden, knappt trenne mil ifrån *Lenvig* och djupt i den inre stora *Malangerfjorden*. De funna snart, att man icke hade smickrat dem med falska förhoppningar. De byggde gårdar bredevid floden, de röjde skogar, och åkerbruket lyckades dem förr träffligt. Då komma flere af deras landsmän dit upp. Desse tågade längre in i landet, fyra mil ifrån de förra, till en stor och jemn, af *Bardouelfven* genomfluten dal; och äfven der uppmuntrades fliten af en förtjänt framgång. År 1800, endast fem år efter första anläggningen, lefde 30 familjer i dessa ödemarker, der knappast Lapparne förut hade satt sin fot. De underjhöllo 313 oxar och kor, 511 får och getter och 39 stycken hästar.*). År 1802 lefde 30 familjer vid stränderna af *Monsenelf*; 16 familjer i *Bardoudalen*. Ännu hade årsgrödan aldrig slagit dem felt, ännu hade säden aldrig frusit, och ända till denna stund, hafva de aldrig behöft fremmande hjälp. Också har deras flit icke inskränkt sig inom de förut valda boningsplatserna; årligen upptagas nya åkrar och nya gårdar uppbyggas; och till och med långt upp efter

*) Collegial Tidende 1800.

berget ända till gränsen. Just nu var man syssel-satt, ätt vid *Rostojaure* förvandla svedjeland (*Ryd-ningsplads*) till en gård. Men *Rostojaure* skickar sitt vatten i vester till Nordhafvet, i öster deremot till Sverige och in i Östersjön; det nya huset låg således i sjelfva verket på den högsta höjden mellan begge rikena och hafven. Dessa människors seder hafva i detta läge förbättrat sig, och man anser dem med rätta för de bästa i hele församlingen. På dem verkar icke bränvinet, som förqväft så mycket godt och gjort så mycket ondt på hela kusten. När vinterns ankomst hindrar dem att arbeta på åkern och i skogen, hafva de tillräckligt att göra inom hus, ty då bereda de sig kläder af fårens ull och af sina kohudar. Den osäkra vinsten af hafsfisket retar dem icke, och man känner icke dess skadliga följder, hvilka Nordlands kustinvånare allt för mycket fått erfara. Dessutom bibehållas de i detta inskränkta och isolerade lefnadssätt äfven genom svärmeri. Såsom alla, uti ett isolerat tillstånd lefvande människor, äro de i synnerhet böjda för öfverspända, religiösa idéer; och ingensstädes har svärmeren HANS NIELS. HOUG ifrån *Tunöe* vid Fredriksstad funnit flere och varmare anhängare än just här, då han besökte denna colonie år 1800. Han förbinder en Pietistisk-Herrnhutisk lära om omedelbarlig, gudomlig medverkan till människans handlingar, med uppmuntran till huslighet och arbetsamhet inom sin familj; en lära, som här åtminstone passar allt för väl och förädlar människorna. Också vet den förståndige presten att begagna och leda detta intryck. Likväl är det skada, att man icke redan gifvit detta folk en egen och skicklig prest. De hafva visst det

högsta behof af tröst, uppmuntran och undervisning. Deras närvarande prester bo så långt borta; de känna hvarandra för litet och derföre kan intet ömsesidigt förtroende uppslå mera ibland dem. Sådana människor som dessa borde vara fullkomligt skilda ifrån invånarne på kusten. Sätt dit en man såsom Simon KILDAHL, eller såsom herr NORRMAN på *Tranöe*, och denna colonis vigt och inflytetelse på hela *Nordland* vore kanske för alltid stadgad. Redan nu visar erfarenheten, huru litet den närvarande fordelningen af pastoraten bär låter använda sig; ty endast *Monsenelfs* inbyggare besöka kyrkan i *Lenvig*. Ifrån *Bardoujord* deremot, ehuru äfven beläget inom *Lenvigs* gränсор, går man den lättare och beqvämare vägen till *Salangfjord* och längre, ända till Ibbestad kyrka vid *Astafjord*.

Fogeden, HOLMBOE är död och, innan han dog, såg sig regeringen,, nödsakad att endtlediga honom ifrån hans tjänst; men *Burdoujord* skall alltid förblifva ett afund värdt monument efter honom, hvilket hvarken cassa-defecter eller tiden så lätt skola förstöra.

Tromsöe, den 2 Juli.

Senjen, snart sagdt den största af alla öar, som ligga vid Norrignes kuster, slutas nästan midt emot *Lenvig*. Knappt hade vi farit förbi gården *Vang* på *Senjen*, så hade vi utsigt åt öppna hafvet genom det sund, som skiljer sistnämnda ö ifrån *Hvalöe*; detta sund heter äfven, besynnerligt nog, hos härvarande, fiskare *Vangs Hafsöie* (*Vangs* blick i hafvet); och annat namn fingo vi här icke höra. En lindrig nordväst, som blåste genom sundet, dref oss snärt förbi, *Hvalöens* kuster öfver *Malangerfjord*. Man hade väl kunnat vänta, att *Senjens* höga och

klippiga alper, skulle fortfara på *Hvalöe*; men åtminstone inträffar detta icke på öns norra sida. Bergen äro alla runda i profilen såsom stora coupler, utan klippor, och långsträckta, och män skulle tilläfvventyes anse dem för låga, om vi icke redan sågo träden försvinna, innan de uppnå spetsen, ja icke en gång halfva höjden af berget. Det ger dock desa berg en höjd af nära 2,000 fot. Deremot, hvilka klippor och massor vid östra sidan af *Malangerfjord!* Vi trodde oss återse *Kunnens* jättestalter. *Andenäss*, den yttersta udden, stiger fram såsom en pyramid, på hvilken de mörka klipporna bilda en sällsam contrast mot den djupa snön ännu öfver allt betäcker foten af denna koloss, och till dessa massor sluta sig med nästan samma höjd andra som förlora sig djupt i den inre *Malangerfjorden*. Med yttersta ansträngning kommo vi förbi; ty så häftig är strömmen ifrån *Tromsund* emot oss under dessa branta klippor, alldeles som Rhen vid Basel. Och derföre räckte knappt fyra timmar till att komma en half mil ifrån *Andenäss* till *Bensjord*. Ebbens vatten strömmar åter ut i det stora hafvet. I alla fjärdar är det naturligtvis flodens ström, söm går in men ebbens som går ut. Nästan på samma sätt förhåller det sig med snön, som sträcker sig ifrån söder till norr. Genom den kommet floden in ifrån söder och de inre fjordarne men eben deremot faller ut ifrån norr. Ty flodens allmänna rörelse i det stora hafvet är i de högre latituderna icke ifrån öster till vester, utan vida mera ifrån söder till norr, sannolikt derföre att de ringare latitudernas större flodströmmar utaf åt dessa trakter, der floden är mindre i anseende till månans längre afstånd.

Med dessa klippor vid *Malangerfjord* slutas ock på fasta landet fogderiet *Senjen* och gränsar till *Tromsøe*. Dessa gränisar hafva blifvit något viktigare sedan anläggningen af *Monsenelf* och *Bardoujord*; ty endast *Senjen* är statens egendom. Hela *Tromsøen* der emot, med undantag af allt, som icke Norrmännen redän hade intagit, alla skogar, berg och fjellar, allt hvad som på något sätt kan begagnas, sålde Konung Fredrik IV. åt en privat, hvilken man här kallar baron PETERSEN, och det nästan med samma rättigheter, som grefvarne utöfva i grefskapen *Laurvig* och *Jarlsberg*. Baron PETERSEN har, efter hvad en del säga, varit Holländare, han hade också stora egendomar i *Helgeland*, men synes hafva sjelf helt och hållit satt sig ned på *Tromsøe*, sedan han blef egare deraf; ty här bo annu de flesta af hans slägtingar. Han kände sannolikt dessa provincers värde bättre, än det da var känt i Köpenhamn. Honom har man också, såsom man förmodar, att tacka för de första sågqvarnarna på dessa latituds-grader. Gränsarna för dessa egendomar hade hittills alltid varit temligen ubestämda. Men då det genom colonisternas utbredande i *Bardoujord* blef högst nödvändigt att veta, hvarest kronans egendomar slutades och den privata vidtogo; nedsattes år 1806 en commission, som med så kallade Röser noga bestämde allt detta. Gränsen löper nu på östtra sidan om *Malangerfjord* och derifrån i en rak linia genom skogen ända till *Mittel Rosto Jaure* vid Svenska gränsen. Denna betydande egendom blef icke länge i en mans händer; genom döttrar kom den snart till andra familjer, och nu är den samma delat emellan trenne her-

rar, som man här företrädesvis kallar Proprietaires. De bo alla tre i provinsen och i medelpunkten af sin egendom, och herr MARSUND, den ena af dem i *Bensjord*, hvarest vi stego i land.